

הפייסבוק 2012 בחינוך - "לחשב מסלול מחדש"

אברום רותם ועידית אבני

ינואר 2012

[תנאי שימוש](#)

מאמר זה ממשיך סדרת מאמרים העוסקים במקומן של הרשתות החברתיות בחינוך¹. "פייסבוק 2012 בחינוך", מזמן הסתכלות מעודכנת על שילוב הפייסבוק בחינוך, תוך שימוש מושכל במאפשרים שמספקים כיום שירותי הפייסבוק לשם הוראה ולמידה. במקביל למאמר זה, פורסם מאמר יישומי, "פייסבוק 2012 בחינוך – יישומים, כלים ואפליקציות חינוכיות".

תקציר

ב-2012 מוקד ההתנהלות המקוונת והשיח אודות העידן הדיגיטלי עוברים מעיסוק בטכנולוגיות מידע ותקשורת, אל המרחב החברתי. לאור עדכון כלי הפייסבוק בשנה החולפת (2011), ולאור התנסויות ופיתוח תובנות בעקבות ניהול קהילת למידה בפייסבוק, כמודל לשימוש במדיה חברתית דיגיטלית בחינוך, אנו מציעים במאמר התייחסות מעודכנת ל-2012 למכלול סוגיית שילוב הפייסבוק בחינוך בכלל ובהוראה ולמידה בפרט, הנחיות ליישום הוראה ולמידה באמצעות הפייסבוק, והתייחסות מתווכת להסדרת השימוש בפייסבוק 2012 בחינוך.

במאמר זה אנו מראים שבשל מגוון הדרכים בהם ניתן להשתמש בפייסבוק, הסוגיות שבעטיין עלו הסתייגויות באשר לשילובו בחינוך, מאבדות את הרלוונטיות שלהן (הצורך להיות "חבר" לשם פעילות חינוכית, טשטוש גבולות בין הזהות האישית והמקצועית של המורה כתוצאה מאינטראקציה לימודית בין מורה לתלמיד, חשיפה וזליגת של מידע אישי ופרטי באינטראקציה חינוכית). בכך נפתחת הזדמנות להסתכלות מחודשת על שילוב אוטנטי וראוי של הפייסבוק בהוראה ובלמידה, ללא הבעייתיות והמלכודות שראו בו עד כה. אפשרויות אלה מחזירות למרחב החברתי המקוון את מקומו של המורה כאיש חינוך מקצועי נאור ועדכני המפעיל שיקול דעת באשר שימוש מושכל בטכנולוגיה בכלל וברשת החברתית בפרט. באשר למלכודות וסוגיות בעייתיות, היו וימשיכו לעלות עם הקידמה הטכנולוגית, אך העצמת המורה ומודעותו לעקרונות אתיקה מקצועית ואתיקה בהתנהלות המקוונת הם הבסיס לשילוב כל טכנולוגיה בחינוך.

1 אבני ע. ורותם א. (2010-2012). קטגוריית [מדיה חברתית](#). מיזם מתקוונים לאתיקה.

א. הצגת הנושא

שנה לאחר פרסום המאמר בשלהי 2010 "נוהל שימוש במדיה חברתית מקוונת בבתי הספר" (אבני ורותם, 2010)². התעורר הצורך "לחשב מסלול מחדש". זאת לנוכח השינויים באפשרויות השימוש בפייסבוק בחינוך, כרשת החברתית הנפוצה בחיי מורים ותלמידים, וחשוב מכך, בעקבות ניסיון התנסויות חיוביות בפייסבוק הנצבר בעולם והתובנות שהתפתחו, גם בהקשר של הגבלה ואיסור השימוש בו. מאז פרוץ הפייסבוק לתודעה הציבורית החל מ-2006 ואילך, השימוש בפייסבוק בחינוך שנוי במחלוקת בשיח החינוכי והציבורי. הבעייתיות נסבה סביב אופי הנוכחות והשימוש בפייסבוק, שמגבילים שימוש בו לצרכי חינוך. מדובר בעיקר בחשש שבכל קשר חינוכי בו, מעורבת סוגיית ה"חברות", שנגזר ממנה חשיפת מידע אישי וטשטוש גבולות באינטראקציה בין מורה ותלמיד, כמפורט להלן:

1. "חבר" בפייסבוק מורה-תלמיד: ההנחה הרווחת היא שקשר של "חברות" בפייסבוק, הוא תנאי הכרחי לביצוע פעילות חינוכית מורה-תלמיד, ובכך נפגמת הפרטיות, כי כל עדכון במידע אצל האחד מופיע אצל השני ולהפך.
2. חשיפת הזהות האישית ומידע פרטי: כל שימוש בפייסבוק, וודאי כל קשר בין מורה ותלמיד, מאפשרים חשיפת ממדים בזהות האישית ומידע פרטי של כל אחד מהצדדים, ובכך מטשטשים הגבולות בין האישי למקצועי ובין בית הספר לעולם שמחוץ לו. מצד המורה, קיים מידע שאינו רלבנטי לקשר החינוכי, ואף לעיתים ראוי שתלמידים לא ייחשפו אליו, במיוחד אם הוא מעלה שאלות באשר לזהות המורה כאיש חינוך, גם אם אופן הביטוי לגיטימי בשל חופש הביטוי. מצד התלמיד, עולה זכותו לפרטיות המידע האישי שלו, שאינו קשור לבית הספר.
3. אינטראקציה מורה-תלמיד: בכל שיח ברשת בין מורה ותלמיד, אם פומבי ואם אישי, מתאפשרים חשיפה, זליגה או עדכון של מידע אישי ופרטי. בנוסף, בשל המאפיינים הפסיכולוגיים של המרחב המקוון, עלולה האינטראקציה לגלוש למחוזות שאינם הולמים קשר חינוכי.

כתוצאה משלש נקודות אלה, השימוש בפייסבוק לצרכי למידה הפך למכשול, ורבים בקרב העולם החינוכי, ברמה בית ספרית וברמת מדיניות ממלכתית במדינות שונות, אינם מעודדים זאת ואף מגבילים לגמרי את השימוש בו.

2 אבני ע. ורותם א. (2011) [נוהל שימוש במדיה חברתית מקוונת בבתי הספר](#), מיזם "מתקוונים לאתיקה"

שלש נקודות אלו איבדו מהרלוונטיות שלהן, כתוצאה מהכלים והאפשרויות בפייסבוק 2012. בנוסף לכך, מתחזקת המגמה שרואה בשימוש בו אמצעי אוטנטי לצרכי הוראה ולמידה, כאשר ניתן בקלות למנוע את המלכודות והסייגים החינוכיים³, המוצדקים לגמרי, בהם מעורבים שלא לצורך מידע אישי ופרטי ואינטראקציה מורה ותלמיד:

1. "חברות" מורה ותלמיד – בפייסבוק 2012 אין צורך ב"חברות" בין מורה ותלמיד כדי לבצע אינטראקציה פורה לצרכי למידה ביניהם. לכן יש להימנע מחברות מורה-תלמיד, שאיננה הכרחית לקשר לימודי, אך עלולה לחצות בנקל קווים אדומים של קשר חינוכי הולם. כנגד הטענה לחשיבות ה"חברות" לצורך עדכון המורה בחיי התלמיד ודאגה לרווחת התלמיד, יש להבין כי ניתן לעשות זאת גם ללא "חברות".

2. חשיפת פרטים אישיים – ברירת המחדל בפייסבוק היא שהקלקה על השם, מאפשרת צפייה במידע אודות האדם. מכאן, שמעצם נוכחות כל (מרבית) התלמידים, כמו גם המורים, בפייסבוק, הם חשופים ממילא לכל מידע פרטי המופיע בו, גם אם המורה לא יזם דבר. איסור "חברות" בפייסבוק, כמו גם הגבלת אינטראקציה מורה-תלמיד, לא ימנעו את אפשרות הצפייה בפרטים האישיים, שכן התלמידים והמורה, משתמשים בפייסבוק בשגרת חייהם האישיים, גם מחוץ לבית הספר, ויש לצפות לעלייה תלולה בשימוש בו בשל החפיצים האישיים, כמו מחשבי-לוח למיניהם וטלפונים חכמים המחוברים אלחוטית כל העת לאינטרנט. לכן, למשל, אין כל טעם ביצירת שני פרופילים, אישי ומקצועי, שכן החשיפה למידע פרטי היא מעצם ההימצאות בפייסבוק. פתרון פשוט לסוגיה זו הוא חינוך והסברה בשני מישורים: טכני והתנהגותי.

(1) טכני: עדכון הגדרת פרטיות בפייסבוק 2012 תגרום שחשיפת המידע האישי היא רק ל"חברים" או לקהל מוגדר אחר, ובכך חשיפה כזו לעיני התלמידים נמנעת (ראו בפייסבוק -"הגדרת פרטיות" – "חברים" או "התאמה אישית"). המלצה זו נכונה גם לתלמידים, אם ירצו למנוע חשיפה לעיני המורה/ אחרים.

(2) התנהגותי: למתן ולחסוך בגילוי ובהעלאת מידע אישי לפייסבוק בכלל (דעות אישיות, נקיטת עמדה חברתית/פוליטית, העלאת תמונות, דיווח על חיים פרטיים וכד'), מתוך מודעות להשלכות השליליות העלולות להיגרם, גם אם המידע האישי מוגן על ידי הגדרת פרטיות מתאימה, שכן מידע אישי עלול לזלוג בשוגג דרך חברים אחרים מורשים ובדרכים נוספות.

3 רותם א ואבני ע. (2010) [המורה במלכודת הרשת החברתית – מורה או חבר?](#) מיזם "מתקוונים לאתיקה"

3. אינטראקציה מורה ותלמיד – בפייסבוק 2012, אין כל קשר בין "חברות" וזליגת מידע אישי לבין קיום אינטראקציה פורה ומשמעותית בין שני משתמשים, כמו מורה – תלמיד. הכרה והבנה של הכלים שמציע שירות פייסבוק 2012, כפי שנראה כאן בהמשך, מאפשרת לקיים אינטראקציה לימודית וחינוכית, ללא כל קשר לחשיפת המידע האישי. שיח אישי חינוכי ראוי, שאין מקומו במרחב המשותף, ניתן לקיים גם בפייסבוק, בתכתובת בהודעות אישיות (בדומה לדוא"ל), הסמויות מעיני יתר המשתתפים.

ב. מה השתנה?

אם עד לפני כשנה (תחילת 2011) פקפקו רבים בעולם החינוכי בצורך לשלב מדיה חברתית בהוראה-למידה, ובפייסבוק בפרט⁴, הרי עתה, בתחילת 2012, נראה שדיון כזה משנה פניו למיקוד בהבט הפדגוגי, מאחר ומכשלות מהותיות וטכניות נעשו לא רלבנטיות, כפי שהצבענו על כך ב"הצגת הנושא", והשימוש הגובר במרחב החברתי מזמן את כניסתו לחינוך.

עוד לפני שנתיים ואף יותר, היו שהניחו שהמדיה החברתית תהפוך חלק בלתי נפרד מההוראה והלמידה העדכנית, ותהיה האמצעי שיתווך בין בועת בית הספר למציאות החיים בעידן הדיגיטאלי⁵. אך עד כה זה קורה בארץ ובעולם במשורה. לצד עובדה זו, שהגורמים לה מובאים כאן בהמשך, נמצא שהתבונה המרכזית היא שהמדיה החברתית בחינוך אינה עומדת בפני עצמה, אלא היא מתפקדת כחלק מהסביבה החינוכית ומתהליכי ההוראה והלמידה המתרחשים בה. מדיה חברתית בהוראה למידה היא כלי משלים או מלווה התנהלות ארגונית, פדגוגית או חברתית-חינוכית, כאשר האינטראקציה מהווה בה ציר מרכזי. לצרכי למידה אחרים, שסביבת הפייסבוק אינה מספקת להם מענה, יש להשתמש בסביבה וכלים המתאימים לניהול הוראה-למידה, אחסון והעלאת מידע וחומרי למידה, ניהול קורס או פעילות מקוונת וכיו"ב.

העובדות הן שבחזית זו, של שילוב מדיה חברתית בחינוך 2012, ישנן בשורות טובות: חלק הולך וגדל של מחנכים ומורים ברחבי העולם רואה את הרשת החברתית כחלק אותנטי של מציאות החיים ולכן גם של סביבת הלמידה העדכנית, מגלה או מודע ליתרונות החיוביים של רשתות חברתיות בתהליכי ההוראה והלמידה, וחלקם אף מתנסה בכך באופן שוטף או מתכוון לכך. מגמה שכזו, למשל, מוצגת במתווה התכנית הלאומית לחינוך בארה"ב, העוסקת בהרחבה בשילוב הטכנולוגיה בחינוך: "המרת

4 רותם א. (2011) [פייסבוק וחינוך- הילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו](#). יומנרשת "הרהורים טרופים על החברה, הרשת ושאר ירקות".

5 [Facebook in Teaching and Learning](#) (Februar, 2009). CATAL - Center for the Advancement of Teaching and Learning

החינוך האמריקאי: לימוד נסמך טכנולוגיה" (2010)⁶. המסמך קורא ל"יישום הטכנולוגיות העדכניות, בהן משתמשים בחיי היום יום לצרכים אישיים ומקצועיים, בכל רבדי מערכת החינוך, לשפר את למידת התלמידים". הטיפול עובר מעיסוק בסוגיות של מגננה, הגבלה ואיסור שימוש ברשת חברתית בחינוך, אל שילוב המדיה החברתית ככלי מובנה ובלתי נפרד מתהליכי ההוראה והלמידה, כשההסדרה בשימוש היא חלק ממסגרת הפעילות וכלליה, ולא העיסוק העיקרי.

הנסיון הנצבר במהלך 2010-2011 בשילוב הפייסבוק בחינוך (בהיעדר חלופה חינוכית תואמת לפייסבוק, כפי שנראה כאן בהמשך), מצביע על כך ששימוש מושכל בפייסבוק עשוי לתמוך ולהעצים את הלמידה בתוך הכתה ומחוצה לה, ויש מורים, גם במערכת החינוך בישראל, שכבר רואים בפייסבוק חלק בלתי נפרד מהחינוך ואינם יכולים לדמיין "חזרה לאחור", לאינטראקציה נטולת פייסבוק⁷.

אך הדרך ליישם זאת אינה מובנת מאליה: מחד, רוב מוחלט של התלמידים בגילאים עד 18 מצויים ממילא בפייסבוק, במרבית המדינות, לפחות אלה המתויגות כ"מערביות". מאידך, גדל הפער בין המורים שמאמצים תרבות רשת זו באיטיות, לעומת התלמידים שהם כבר "שם"⁸. לצד זה, עדיין לא הובהרו דיים המימדים הפדגוגיים בהם הפייסבוק מביא את מירב התועלת לתהליך הלמידה, ולעיתים נראה שהחששות וחוסר התעוזה להתנסות וללמוד כיצד ומתי ללמד באמצעות פייסבוק, מעיבים על פוטנציאל יישומו בהוראה ובלמידה עניינית ויעילה.

כתוצאה מכך, עד היום (תחילת 2012) מתמקד השיח הציבורי סביב הפוטנציאל הפוגעני של הרשת⁹ שחלקו גלש אף לדמוניזציה של הרשת ול"פאניקת הפייסבוק"¹⁰, והביא לדרישת הרחקת הפייסבוק מבית הספר, ולהצבה בפועל של הגבלות בקשר של מורה ותלמיד ברשת החברתית¹¹.

אנו מצויים עדיין בתקופה בה אין עדיין איזון בין ההגבלות והאיסורים של השימוש בפייסבוק בחינוך, לבין ההבטים החיוביים שהם **חיבור לעולמו של הלומד** המשתמש בפייסבוק ממילא, לצרכי חינוכו והכשרתו למאה ה-21 ולצרכים אישיים אחרים. נראה ש-2012 תהיה נקודת התחלה למפנה, והפייסבוק או אפליקציה חינוכית עתידית ייעודית נגזרת ממנו, תהיינה חלק בלתי נפרד מהחינוך.

6 National Education Technology Plan 2010. "[Transforming American Education: Learning Powered by Technology](#)". U.S. Department of Education

7 [משרד החינוך התנתק מפייסבוק ומהמציאות](#). ברגר לירון, Ynet .6.12.11
[מורים מורדים: "נמשיך לעשות Like לתלמידים"](#) ולמר תומר, Ynet 15.12.11
[ליק או איגנור? המורה חבר של תלמידיו בפייסבוק](#) – תוכניות הבוקר שישי בבוקר 18.3.2011, ערוץ 10, נענע10

8 [תרבות האינטרנט של בני הנוער – תוכן, טכנולוגיה ושיתוף](#) עומר קפלן ינואר 4, 2012. "תנועת הנוער".

9 אבני ע. ורותם א. (2008-2011) [מהי פגיעה מקוונת?](#), מיזם "מתקוונים לאתיקה"

10 רותם א. ואבני ע. (2011) [פאניקת הפייסבוק - הסכנות ברשת – זה לא מה שחשבתם](#). מיזם "מתקוונים לאתיקה"

11 אבני ע. ורותם א. (2011) [נוהל שימוש במדיה חברתית מקוונת בבתי הספר](#), מיזם "מתקוונים לאתיקה"

ג. הגורמים הבולמים את הטמעת הפייסבוק בחינוך 2012.

השיח החינוכי-ציבורי עוסק גם בהטמעת רשת חברתית בהוראה-למידה ובחינוך בכלל. אך נראה שגם כיום, תחילת 2012, עם כל הרצון לקדם חינוך עדכני וליישם בחינוך כלים הרלוונטיים לתלמידים, שהפייסבוק הוא נציג בולט ביניהם, השימוש החינוכי בו עדיין בחיתוליו ואינו גורף כפי שניתן היה לצפות. מצב זה נובע ממספר סיבות מרכזיות:

1. חשש טכנולוגי וערכי

בקרב המורים קיימים עדיין חשש משימוש במדיה חברתית בחינוך, ורתיעה משימוש בה, גם מנימוקים ערכיים, למרות שאלה מתפוגגים בשלהי 2011 יחסית לשנים קודמות. מרבית המורים משתמשים כיום בשגרה בתקשורת באמצעות דוא"ל, בשימוש במידע שאיתרו ברשת, באמצעי הפקה ותצוגה בכלים דיגיטאליים. לחלק הולך וגדל מהם יש דף בפייסבוק, וחלק קטן אף משתמש בכלים שיתופיים כבלוגים ורשתות חברתיות ייעודיות לצרכי פיתוח מקצועי¹².

עם זאת, אי הוודאות, חוסר התמצאות מספקת, קושי בהתעדכנות בשינויים ואימוץ תפיסות שגויות¹³ בשימוש בכלי כה מורכב ורב אפשרויות לצרכי הוראה-למידה, לצד נימוקים ערכיים נגד השימוש בו, המבוססים על אי הבנה של המדיה ("משחית את נפש הילד", "מסוכן לילד", "מבזבז את הזמן של הילד על חשבון דברים אחרים"), והתמקדות במקרים שוליים ולא מאפיינים כמקור לדמוניזציה של הרשת, מביאים לכך שציבור המורים ככלל עדיין אינו ער ליתרונות הפדגוגיים הצפויים בשימוש בפייסבוק בפרט בחינוך, והעיסוק בכך מתמצה בהימנעות משילובה בחינוך.

2. הגבלה ואיסור השימוש

כפועל יוצא של אי-הוודאות והחשש מהבעיות והמלכודות, קיימת נטייה להגבלת אינטראקציה מקוונת מכל סוג שהוא בין מורה לתלמיד, שהחלה הרבה לפני הופעת סוגיית הפייסבוק בשיח הציבורי-חינוכי¹⁴. כהמשך לתהליך זה, מוגדרים בשנים האחרונות תהליכי הסדרה של הפייסבוק בחינוך, המגבילים, ובמדינות מסוימות אף אוסרים לגמרי, את השימוש בו, כמו גם המשך הסדרה מגבילה בשימוש בכלי תקשורת מקוונים אחרים:

דוגמא קיצונית הוא החוק במדינת מיסורי ארה"ב¹⁵ (2011). חוק זה אוסר איסור מוחלט בשימוש כל תקשורת מקוונת בכלל, כולל ברשת חברתית¹⁶ לצרכי אינטראקציה בין סגל בית הספר לתלמידיו,

12 למשל (ישראל) [רשת חברתית שלובים](#) מבית ביוצר של מכון מופ"ת. "שלובים מהווה מקום מפגש ומסגרת לשיתוף לעוסקים בחינוך ובהכשרת מורים ולאלה שתפקידיהם, התעניינותם ועיסוקיהם נוגעים לתחומי החינוך והכשרת המורים."

13 רותם א. ואבני ע. (פברואר 2011) [פאניקת הפייסבוק - הסכנות ברשת – זה לא מה שחשבתם](#). מיזם מתקוונים לאתיקה

14 רותם א. ואבני ע. (מרץ 2011). [אסופת חוקי מדינות \(ארה"ב\) בנוגע לשימוש באינטרנט בחינוך](#). מיזם מתקוונים לאתיקה

15 תקנה של מדינת מיסורי, בסעיף 162.069.4 האוסר כל קשר מורה-תלמיד שנעשה ברשת החברתית. סעיף 162 בחוק [Amy Hestir Student Protection Act](#) נחקק כדי להגן על ילדים מפני "טורפים מיניים", או בפשטות – למנוע מקרים של קשרים מיניים מכל סוג באמצעות מדיה חברתית. לשם כך נאסר על המורים לקיים, לתחזק או להשתמש

כשהנימוק המרכזי הוא שמירה על שלום ורווחת הקטין, החשוף, לדעת המחוקק, לפגיעות ברשת, אף שתכולת האיסור היא רק בין כתלי בית הספר.

איסורים דומים, לא במסגרת ממלכתית, נמצא גם באוסטרליה, שם כ- 90% מבתי הספר אוסרים את השימוש בפייסבוק, מחציתם אוסרים גם על יו-טיוב ומיעוטם (13%) גם שימוש בויקיפדיה. המחלקה לחינוך NSW האוסטרלית, הבינה שיש לשנות מגמה זו, המבוססת יותר על חוסר הבנה מאשר על דאגה כנה לחינוך הולם, וניסחה היתר שמאפשר שימוש לצרכי הוראה-למידה: "המורה לא יזמין תלמיד לרשת החברתית האישית, במידה והיא כוללת מידע אישי או תכנים לא ראויים"¹⁷.

ניתן למצוא עדכון ל 2011 המפרט איסורים, הנחיות לסינון ומניעת פוגענות ברשת, המתייחס גם לרשת החברתית, במרבית מדינות ארה"ב¹⁸.

בישראל פורסם חוזר מנכ"ל (דצמבר 2011)¹⁹ האוסר על השימוש בכל רשת חברתית ציבורית לצרכי אינטראקציה בין אישית בין מורה לתלמיד, אלא רק למטרות חינוך-הוראה-למידה, כחלק מהפעילות החינוכית-לימודית של המוסד החינוכי, ללא תקשורת אישית (הכוונה לתקשורת שאיננה בהקשר החינוכי).

מבחן המציאות של האיסורים: איסורים על אינטראקציה ברשת החברתית במקרים רבים אינם עומדים במבחן המציאות, מהטעם הפשוט שמרבית הציבור החינוכי מצוי בפייסבוק, ואף מוצא דרכים לגיטימיות להתנהלות שכזו, אם בחזקת חופש ביטוי או בזכות איבוד הרלבנטיות של האיסורים האלה ופתרונם באמצעות כלי הפייסבוק, כפי שהראנו כאן ב"הצגת הנושא".

מחאות ציבוריות של אנשי חינוך, מורים, מנהלים ואנשי אקדמיה, שנעו מגילוי מורת רוח ועד הסתייגות ממילוי ההנחיות²⁰, משפיעים גם הם על תפיסת הפייסבוק בחינוך. כמו עשרות אתרי הדרכה ברשת לתלמידים, המסבירים כיצד לעקוף את החסימות של המדיה החברתית בבתי הספר (ארה"ב)²¹.

בקשר עם התלמידים. מנגד קמה התנגדות ציבורית לאיסור זה, שהחוק מרחיק לכת, ופוגע בתיקון הראשון שלך החוקה האמריקאית. כרגע (סוף 2011) אסר בית המשפט על קיומו של איסור מוחלט זה. המשך יבא...
יזמי החוק מצידם טוענים שהפירוש שניתן לאיסור מרחיק לכת, ומדובר רק באיסור על הודעות פרטיות של מורה עם תלמידים, אך הסערה והדין הציבורי בסוגיה זו, רק בראשיתה.

16 "electronic media such as text messaging and internet sites for both instructional and personal purposes, with an element concerning use of social networking sites"

17 Macgibbon A (2011) [Teaching the Facebook generation](#); February 28, 2011. The Sunday Morning Herald

18 September 13, 2011, [Acceptable Use Policies in the Web 2.0 and Mobile Era](#). CoSN's Participatory Learning in Schools: Policy & Leadership initiative

19 [חוזר מנכ"ל 9.4-10 "אתיקה ומוגנות ברשת האינטרנט"](#) 1 בדצמבר 2011.

20 [מורים מוחים: לא ניתן להתעלם מהפייסבוק](#), עמרי מניב (4/12/2011) חדשות NRG

[תקשורת מורים-תלמידים בפייסבוק](#). ראיון רדיופוני בתוכנית "נוער וסטודנטים עם אפרת שושני" רשת א', 21.12.11

[משרד החינוך התנתק מפייסבוק ומהמציאות](#). ברגר לירון, Ynet, 6.12.11

[מורים מורדים: "נמשיך לעשות Like לתלמידים"](#) ולמר תומר, Ynet 15.12.11

21 CONLIN J. (September 2, 2011) [Students Find Ways to Thwart Facebook Bans](#). The New York Times

כתוצאה מכך חלים שינויים בהגבלות ובאיסורים על השימוש בפייסבוק בחינוך, אשר אינם פוגמים במטרות החינוכיות ומבוססים על המודעות לגבולות בקשר מורה-תלמיד, לדוגמה:

- כתוצאה ממחאה ציבורית, החוק במיסורי (ארה"ב)²² הוקפא בבית המשפט עד לבירור נוסף²³.
- למרות הגבלות ואיסורים מקומיים, ברוב המוחלט של בתי הספר באוסטרליה²⁴, יצאה מחלקת החינוך הארצית והתירה את האינטראקציה בפייסבוק מורה-תלמידים, לאחר שהכירה בחשיבותה ובערך המוסף שלה להוראה-למידה.

מדיה חברתית חינוכית כתחליף לפייסבוק

למעשה אין כיום בנמצא תחליפים הולמים לגילאי 13 ומעלה²⁵. לילדים מתחת גיל 13²⁶ קיימות רשתות ייעודיות חינוכיות, שמדמות את הפייסבוק. פתרון כזה, שחשוב גם כן לרכישת מובנית ומכוונת של דרכי התנהלות במדיה חברתית, מהווה כלי "בית ספרי" ייעודי ומוגבל בהשוואה להתנהלות האוטנטית, לתקשורת ולעדכון במקום ההתרחשות הטבעי של מרבית התלמידים (על אף שבחלק מהמקרים אינו לגיטימי בעקבות סוגיית הגיל, על פי תקנון הפייסבוק- ראו כאן בהמשך). זאת, לעומת שירות חינוכי, בו לא נדרש ניהול משתמשים וסיסמאות ייחודיים, והתלמידים כמו המורים, מצויים בו ממילא להתנהלות אישית על פי צרכיהם והמוטיבציה האישית שלהם, ואין טבעי יותר מלשלב בו גם את הפעילות החינוכית, תחת תנאים חינוכיים הולמים. בכך, הופך החינוך, ובפרט הלמידה של כל תלמיד, חלק בלתי נפרד מעולמו ומשגרת התנהלותו בכל שעות היממה. לימוד אוטנטי, מיטבי ועדכני כרוך, בין השאר, ב"חיבור לעולם התלמיד", ולסביבה בה הוא מתנהל. הפייסבוק הנו הסביבה הטבעית המרכזית כיום, ולדעת מומחים בתחום מצב זה יהיה גם בשנים הקרובות לפחות²⁷, ולכן שימוש דוקא בו לצרכי החינוך, ולא בכלי ייעודי רק ללמידה, יחבר באופן אוטנטי יותר את החינוך אל עולמו של הלומד.

²² תקנה של מדינת מיסורי, בסעיף 162.069.4 האוסר כל קשר מורה-תלמיד שנעשה ברשת החברתית בנימוק שהוא בא להגן בפני הטרדה מינית, בחוק [Amy Hestir Student Protection Act](#).

²³ Arcamona R. (1 Sep 2011) [Facebook, Students and Teachers: A Question of Free Speech](#). MindShift

²⁴ Macgibbon A (2011) [Teaching the Facebook generation](#); February 28, 2011. The Sunday Morning Herald

²⁵ אין תחליף לפייסבוק כרשת חברתית לצרכי חינוך בקרב תלמידים בגילאי 13 ומעלה, פרט, אולי, לגוגל-אפס בהווה וללייב-אי-די-יו בעבר של מיקרוסופט עד שזה שינה פניו והוציא את האלמנטים של רשת חברתית ממנו. תחליף אחר שנראה מבטיח הנו אופיס 365 של מיקרוסופט, שעדיין אינו נגיש למעשה לשימוש חופשי לקהל הרחב, כך שלא ניתן להשתמש בו וודאי לא לחוות דעה לגבי האפשרויות האמיתיות הגלומות בו לצרכי הוראה-למידה.

²⁶ **רשתות לילדים עד גיל 13 בישראל**: פתרון חלקי הפועל כבר היום במספר רשויות בארץ הנו הגוגל-אפס, המשמש לצד אתר בית ספר גם כרשת חברתית במידה מסוימת סגורה, לקהילת בית הספר בלבד, תחת עין פקוחה של מנהל הרשת הבית ספרית. למיטב ידיעתנו (שלהיי דצמבר 2011) ישנם גם מיזמים כחול לבן ספורים, הפועלים כבר כיום באופן מוגבל במספר רשויות/ ישובים כרשתות סגורות וייעודיות רק לקהל היעד מבית הספר לגילאי 5-12. במקביל קיימות ברשת הישראלית רשתות המיועדות לילדים לצרכים מסחריים, שבנוסף לשיווק האגרסיבי לילדים אין פיקוח משמעותי על הנעשה, ואין בהם האינטימיות הדרושה לכתה/ קבוצה ייעודית. אין ספק שבעתיד הקרוב יהיו / ישנם עוד שלא הגיעו לידיעתנו, כולל התעשות פייסבוק לצורך זה. עם זאת לשים לב שלא כל מי שמכריז שהוא רשת, הוא אמנם עונה על צרכים חברתיים של ילדים במדיה חברתית, ולעיתים האג'נדה העסקית מזיקה ואינה חינוכית.

²⁷ Denbay A. (1/2012) [Social Media: What to Expect in 2012 | Social Media Today](#). Socailmediatoday

3. היעדר תובנה פדגוגית שלמה

אחת הסיבות המרכזיות לפער בין השיח אודות החשיבות של הפייסבוק בחינוך לעומת השימוש המוגבל מאד בו, היא היעדר, או חוסר הבשלה, של תובנות פדגוגיות, על מקום ותפקיד הרשת החברתית בהוראה ובלמידה מיטבית ועדכנית. כדי להבין פוטנציאל זה, יש לחזור ולהביט על המושג "למידה" ודרך יישומו: בסקירה רחבה של תאוריות חינוכיות ופסיכולוגיה-התנהגותית אודות למידה²⁸, נמצא שלצד הבטים ביהיבוריסטיים, קוגניטיביים, הומניסטיים (רגשי וערכי) בלמידה, נמצא שהיבט מרכזי של הלמידה הנו למידה שיתופית, תוך הבניית ידע שיתופית בקהילה מבנה ידע²⁹, כשיישום יעיל ומקיף, החוצה גבולות זמן ומקום, מתאפשר בסביבה מקוונת, באמצעות כלי שיתוף מקוונים³⁰, תוך אינטראקציה חופשית, נגישה ושוטפת בין הלומדים ובינם לבין המורה. סביבת הפייסבוק מזמנת אמצעי למידה עדכנית שכזאת. מאחר וכל הלומדים מצויים ממילא בו ומתקשרים בשוטף ביניהם, הם משתלבים ומשולבים באופן טבעי ומיידי בדפי הלמידה ובקבוצות הלמידה הייעודיים, כולל שימוש שוטף ונרחב בתקשורת ייעודית קבוצתית ואישית.

אך מדיה חברתית ככלל והפייסבוק בפרט, לא נותנים מענה לכלל ההבטים הפדגוגיים של פעילות למידה. עוד ב- 2009 מצביע לוינסון על התופעה של שימוש לא מושכל בפייסבוק לצרכי הוראה-למידה, בה לא מנצלים את החוזק של שירות זה, האינטראקציה, לצרכי הוראה-למידה משמעותיים³¹, ונראה שמאז עדיין לא חלה התקדמות שניתן להביע עליה, בשימוש בפייסבוק להוראה-למידה.

שינוי באינטנסיביות שילוב הפייסבוק בחינוך, כרוך בתובנה שאין לראות במדיה חברתית כלי העומד בפני עצמו ליישום למידה, אלא **כאמצעי משלים**, מלווה או תומך למידה, המממש את האינטראקציה הלימודית והשיתוף באופן יעיל, מיידי וזמין יותר מכל שירות ייעודי אחר. על הלמידה המקוונת להתנהל בפלטפורמות ייעודיות המאפשרות גם ניהול מידע ולמידה, כאלה שהפייסבוק אינו יעיל בהם, ואף מגביל. אך את האינטראקציה בין הלומדים, החלפת הדיעות, התגובות, השיתוף, הפניות למידע שברשת, הודעות עדכון, פתקים, אינטראקציה לימודית אישית לשם תמיכה ועוד³², ניתן ליישם באמצעות הפייסבוק כפעילות משלימה ויעילה בלמידה עדכנית.

28. Smith Mark K (1999, 2003) [learning theory](#). informal education - [infed](#).

29 הרפז י. (2008) **המודל השלישי: הוראה ולמידה בקהילת חשיבה**. הוצאת ספריית פועלים (סדרת מחשבות על חינוך). סקירה ממצה על הספר ניתן למצוא ברשומה ביומנרשת (בלוג) של קיזל אריה (17 דצמבר 2011): "[המודל השלישי: הוראה ולמידה בקהילת חשיבה](#)"

30 רותם א. ופלד י. (2008) לקראת בית ספר מקוון פרק 8 למידה שיתופית בסביבה מקוונת. עמ' 199. הוצ' מופ"ת תל-אביב.

31 Levinson M. (1, May 2009) [Schools and Facebook: Moving Too Fast, or Not Fast Enough?](#). Teacher.net

32 אבני ע. ורותם א. (2012) פייסבוק 2012 בחינוך – יישומים, כלים ואפליקציות חינוכיות. [מיזם מתקוונים לאתיקה](#)

ד. סוגיית גיל המשתמשים בפייסבוק – לא להתפשר

סוגיית גיל המשתמשים בפייסבוק נוגעת בשאלות האם למנוע, או להרשות בעצמת עין, ואף לעודד שימוש של ילדים מתחת גיל 13 בפייסבוק, בניגוד לתנאי השימוש, כי ממילא "כל הילדים כבר בפייסבוק". נתונים משלהי 2011 מראים שכשליש הקטינים מבני הנוער בארה"ב (שהוא עד גיל 18) הרשומים בפייסבוק, הם מתחת לגיל 13, שהוא הגיל המינימאלי המותר כמשתמש רשום בפייסבוק, ושלושה רבעים מהם הם תחת גיל 10.³³

גיל 13 הוא הגיל המינימאלי שמותר לקטין להשתמש בשירות מדיה חברתית ציבורית, על פי תקנון השימוש. גיל זה נקבע על פי חוק אמריקאי שנתן מנדט לגוף "הגנת פרטיות מקוונת של ילדים" (COPPA)³⁴. גוף זה אוסר איסוף מידע אישי של משתמשים תחת גיל 13³⁵, זאת מתוך הנחה שאין ביכלתם להגן על עצמם ופרטיותם כפי שמבוגרים יותר יודעים לעשות זאת. גם שירותי מדיה חברתית מקוונת אחרים, כ-יוטיוב, טוויטר ועוד, אוסרים השתתפות תחת גיל זה, כולל גוגל, שאינה מתירה פתיחת חשבון בסיסי (ג'מייל) מתחת לגיל 13³⁶. זאת, למרות שישנם קולות, שבראשם מרק צוקרברג, מייסד פייסבוק, הגורסים שיש לשנות חוק זה, שאינו הולם את המציאות ואת המתרחש ברשת בפועל³⁷.

לכאורה, ניתן לטעון, שמדובר בחוק אמריקאי, ואנו, כאן בישראל לא מחוייבים לו, כמו גם שזו גזירה שממילא הציבור אינו עומד בה, ויש להתעלם מאיסור זה. טיעון זה אינו תקף בהבט רשמי: תקנות פייסבוק יפים לכל מקום בו ניתנים שירותיה. אך להבט החינוכי משקל גדול בהרבה, והוא שבשם סדר חברתי, חובת ציות לתקנות של שירותים חברתיים שניתנים, וודאי בחינם וברשת, שהיא חסרת גבולות, יש לציית לתקנות גם ללא קשר אם הן אינן מעוגנות בחוק שאינו נחקק ורשום בספר החוקים הישראלי.

בכל מקרה, עד שתנאי השירות של פייסבוק/אחר ישתנו:

1. חינוכית וערכית אין לתת לגיטימציה למצב הקיים, בו תלמידי מרבית בתי הספר היסודיים בארץ מתנהלים בפייסבוק בניגוד לתנאי השירות המפורשים בו. אין ולא נכון לתרץ זאת על "סיבות מקלות" מכל סוג.

³³ [סקר שערך המגזין Consumer Report](#) (ארה"ב) פורסם ב- 5/10/2011 מדווח על 7.5 מיליון פעילים בפייסבוק (כנראה מארה"ב בלבד) שהם תחת גיל 13, מתוך כ- 20 מיליון קטינים (עד גיל 18). 5 מיליון מתוך אלה שזייפו את הגיל הם תחת גיל 10. מהימנות הנתונים איננה ברורה, ואף נמצאת בסתירה מסוימת לגבי מספר הצעירים הרשומים בפייסבוק בארה"ב, אך גם אם נתונים אלה הם הערכה בלבד, הם מצביעים על בעיה שהולכת ומחריפה, שלא למדנו עדיין להתמודד עמה.

³⁴ Children's Online Privacy Protection Act (COPPA)

³⁵ [Children's Privacy](#) (2011) Bureau of Consumer Protection

³⁶ בארה"ב וגם בישראל הגיל המינימאלי של שירות גוגל המרכזי (ג'מייל) הנו 13. בארצות אחרות גיל זה עשוי להיות מעט שונה, כמו ספרד ודרום קוריאה: 14 והולנד 16. הגיל לשירות ברשת החברתית גוגל+ הנו 18 ומעלה (מתוך עזרה באתר גוגל- "[דרישות גיל בחשבונות גוגל](#)").

³⁷ Protalinski E. (May, 11, 2011) [Mark Zuckerberg: Facebook minimum age limit should be removed](#). ZDnet

2. על בתי הספר היסודיים להימנע מכל פעילות או הפעלות של ילדי בית הספר בפייסבוק, אפילו לא "לייק" תמים לפעילות/מידע כלשהו מטעם בית הספר. לכן בית הספר היסודי, על כלל סגל ההוראה שבו, לא יעשה כל פעילות בפייסבוק בהם מעורבים תלמידים.
3. בבתי ספר אלו מומלץ לערוך הסברה להורים על הבעייתיות של אי ציות לתנאי שירות, גם על רקע אירועי פוגענות בין תלמידים לבין עצמם, שהולכים וגדלים גם בקרב כתות נמוכות.
4. יש לחנך את התלמידים להתנהלות נאותה בפייסבוק, שהראשון שבהם הוא ציות לתנאי השירות שלו, גם הוא מעמיד מצב פרדוקסלי כחלק מדילמת המורה המקוון³⁸.
5. אחד הפתרונות המאתגרים, אך הקשים לביצוע, הוא גיוס כל ההורים להסרת ילדיהם שמתחת לגיל 13 מהפייסבוק, באמצעות הפעלת הסמכות ההורית, הסברה ושכנוע התלמידים, שעדיף על פני הצעות כמו דיווח חד צדדי על כך לפייסבוק.
6. במקביל, מוצע להציע לילדים תחת גיל 13 רשתות חברתיות מוגנות ומתאימות לגיל זה³⁹, גם כאלה שבפיתוח כחול-לבן⁴⁰. לא מומלץ לאמץ שירות זר "as is" אלא אם תורגם לשימוש בממשק בעברית והוא כולל מערך תמיכה טכני הולם.

ה. הנחיות ליישום הוראה-למידה באמצעות הפייסבוק

הפעילות הלימודית המומלצת היא ניהול תהליך למידה, בו נפתח מרחב ייעודי לכך וכל קבוצה מהלומדים עוסקת בתת נושא כדף פייסבוק נפרד מסוג קהילה או קבוצה. למשל, "סין במאה ה-20": לוינסון (2009) במאמרו "בית הספר ופייסבוק: נעים מהר מידי או לא מהר מספיק?"⁴¹ מציג פרוייקט העוסק בחקר המאה ה-20 בסין. התלמידים אימצו את דמויותיהם של סון יאט סו, מאו טסה טונג ועוד, יצרו דפי פייסבוק ופרופילים עם תמונות, עדכנו פרסומים ותגובות. דוגמא נוספת היא "התנ"ך בפייסבוק"⁴², שנוסחה בבית הספר "רשיש" בפ"ת (תשע"א).

38 רותם א ואבני ע. (2010) [המורה במלכודת הרשת החברתית – מורה או חבר?](#) מתוך מיזם [מתקוונים לאתיקה](#)

39 רשתות בארה"ב לילדים בגיל עד 13: The Online Mom. (July 2011). [Social networking for kids](#).

40 **רשתות לילדים עד גיל 13 בישראל**: פתרון חלקי הפועל כבר היום במספר רשויות בארץ הנו הגוגל-אפס, המשמש לצד אתר בית ספר גם כרשת חברתית במידה מסוימת סגורה, לקהילת בית הספר בלבד, תחת עין פקוחה של מנהל הרשת הבית ספרית. למיטב ידיעתנו (שלהי דצמבר 2011) ישנם גם מיזמים כחול לבן ספורים, הפועלים כבר כיום באופן מוגבל במספר רשויות/ ישובים כרשתות סגורות וייעודיות רק לקהל היעד מבית הספר לגילאי 5-12. במקביל קיימות ברשת הישראלית רשתות המיועדות לילדים לצרכים מסחריים, שבנוסף לשיווק האגרסיבי לילדים אין פיקוח משמעותי על הנעשה, ואין בהם האינטימיות הדרושה לכתה/ קבוצה ייעודית. אין ספק שבעתיד הקרוב יהיו / ישנם עוד שלא הגיעו לידיעתנו, כולל התעששות פייסבוק לצורך זה. עם זאת לשים לב שלא כל מי שמכריז שהוא רשת, הוא אמנם עונה על צרכים חברתיים של ילדים במדיה חברתית, ולעיתים האג'נדה העסקית מזיקה ואינה חינוכית.

41 Levinson M. (1, May 2009) [Schools and Facebook: Moving Too Fast, or Not Fast Enough?](#). Teacher.net

42 **"תנ"ך בפייסבוק"**: תכנית ההוראה חדשה שפותחה על-ידי ד"ר אילן אבקסיס ושירלי נתן-יולזרי, מומחים להוראת המקרא ממכללת לוינסקי ומטרתה ללמד את התלמידים את מקצוע התנ"ך באמצעות הגלישה ברשת החברתית. המיזם

יישום פעילות למידה בפייסבוק תעשה על פי השלבים המומלצים הבאים:

עיקרי אופן למידה בפייסבוק:

- אך ורק הקשר חינוכי/ לימודי/ בית-ספרי, ולא לשום מטרה אחרת.
- המורה משתמש בדפי הפייסבוק כקבוצה לומדת (בדרך כלל סגורה או סמויה), מנחה באופן קבוצתי על ידי עדכון הודעות, מידע רלוונטי, והוראות פעילות שוטפות.
- התלמידים מצידם משתתפים באופן פעיל בדפי קבוצות הלמידה הקשורות לנושא הנלמד, באמצעות סטטוסים, תגובות, הפניות, שיתוף בהתאם לפעילות הלימודית המתוכננת, המובנית והמכוונת. המורה מעורב, פעיל, מנחה ומכוון את תהליך הלמידה.
- המורה אינו "חבר" של התלמידים, אך מנהל עמם אינטראקציה קבוצתית חינוכית פוריה, ובמקרה וקיים צורך חינוכי, גם אינטראקציה אישית.
- בדרך כלל הפעילות בפייסבוק משולבת בתהליך למידה המתנהל גם באמצעים ובסביבות אחרות כל אלה מאוזכרים במהלך הלמידה גם בדפי הלמידה בפייסבוק.
- הלמידה מובנית לאורך פרק הזמן שנקבע מראש. מאחר ולא תמיד מתקיים גם מפגש רצוף פנים אל פנים, מתחייבות הנחיות ברורות וסדורות לפעילות, אספקת חומרים ומידע, וכן התערבות והכוונת המורה לאורכה.
- הלמידה מסתיימת במועד נתון שנקבע מראש, עם סיכום והצגת תוצרי הלמידה, ואזכור ברור לכך בדף הנושא הראשי שבפייסבוק, ו/או בדפי המשנה של אותו נושא.

פרוט:

1. כל פעילות בפייסבוק של מורה מול תלמידיו מתנהלת אך ורק בהקשר חינוכי ולימודי בהקשר למסגרת הבית ספרית.
2. המורה מציג בפני התלמידים את עקרון הפעילות בהיבט הארגוני והלימודי, כולל נהלים של הזמנת משתתפים חדשים לקבוצת הלמידה, תנאי ותקנוני ההשתתפות בקבוצה, הציפיות וחובות הלומדים לאורך הלמידה, כללי הכתיבה, סוג החומרים המועלים, הפניות לרשת וכד'. עליו לודא שלאחרון השותפים ללמידה בנושא ברורים לגמרי אופן ההתנהלות והחובות הלימודיות. כהמשך להנחיות מומלצות של התנהלות עם מדיה חברתית בבית הספר⁴³, מומלץ ליידע את הנהלת בית הספר וההורים בפעילות כזו, עד שתהפוך לשגרה.

הופעל באמצעות סטודנטים, שנה ב' במכללת לוינסקי, בהתמחות מקרא. הסטודנטים התנסו בהוראה בבית הספר "רשיש" בפ"ת (תשע"א), והם אלו שלימדו תנ"ך את תלמידי חט"ב באמצעות כלי הפייסבוק. ראו למשל את דפי הפייסבוק של המיזם של הדמויות [יואב בן צרויה](#), [כלב בן יפונה](#), [עתליה בת עמרי](#).
43 אבני ע. ורותם. (2010) [נוהל שימוש במדיה חברתית מקוונת בבתי הספר](#), מיזם "מתקוונים לאתיקה":

3. המורה יוצר דף נושא (להלן "דף ראשי"). בדוגמה שלעיל- "סין במאה ה-20" או "תנ"ך בפייסבוק". מנהל הדף הוא המורה בלבד. מומלץ ללא שותפים מקרב התלמידים, גם במקרים בהם יש ערך מוסף לנאמנים מקרב תלמידים, וגם אם שורר אמון מלא מורה-לומדים, אלא לאחר שהתנסות תהפוך לשגרה מוכרת לגמרי, ונהלי ההתנהגות וההתנהלות הופכים לנורמה, וגם אז – הכל באחריות ובבקרת המורה.
4. מומלץ לפתוח דף כקבוצה סגורה או סמויה⁴⁴. היתרון בקבוצה סמויה הוא ב"סודיות" הקבוצה, שלא ניתנת לאיתור בפייסבוק, אלא על ידי המורשים בה בלבד. הקושי הוא, שניתן להזמין לקבוצה "חבר" בלבד – ראה פתרון לכך בסעיף 5 כאן. אפשרות נוספת היא דף קהילה/ אוהדים, בה ההצטרפות היא ביוזמת המשתתף על ידי "אהבתי". למנהל הדף (המורה) אפשרות לא לאשר את המצטרף. ככלל, אם רוצים פעילות אינטימית, בטוחה וללא "רעשים" האופייניים לרשת ציבורית פתוחה, דף קבוצה הוא פתרון הולם יותר.
5. כדי שהמורה, כמנהל הקבוצה, יוכל להזמין משתתף לקבוצה, עליו להיות "חבר" עם המוזמן, זאת בניגוד להמלצות החינוכיות, גם שלנו כאן, לא להיות בקשר כזה, כי אין בו צורך חינוכי. לשם כך המורה יהיה **זמנית** "חבר" של תלמיד אחד לפחות לאחר תיאום עמו, והוא מוזמן להצטרף לקבוצה. התלמיד מזמין את שאר חברי הקבוצה, כשהם, מטבע הדברים, "חברים" של אותו תלמיד. בעקרון כל משתתף יכול להזמין "חבר", כשלמורה, כמנהל הדף, שליטה מלאה על מי משתתף. מומלץ להבהיר את הנהלים, המטרות וקהל הקבוצה בפני התלמידים לפני תחילת הפעילות. עם סיום הזמנת המשתתפים, המורה מסיר את החברות עם אותו תלמיד שהזמין את השאר.
6. הדף הראשי מאגם את כל הדפים וההתנהלות שבהמשך. תפקידו הוא בעיקר לצרכי הודעות ועדכון הלומדים. יש לבקש/ לדרוש מהתלמידים להיכנס אליו באופן שוטף לשם עדכון, להבטיח שהם קראו את כל ההודעות גם אם הן, בעקרון, מגיעות לדף האישי שלהם.
7. למתקדמים: לשם פרסום/ דגש של הפעילות, ניתן לעשות "דף נחיתה" שמעביר לדף הראשי. בדף הנחיתה תמונה/ סרטון/ הרצאה קצרה או הסברים כלליים על הפעילות בכתב.
8. בדף הראשי דואג המורה לריכוז המידע אודות הפעילות, הפניות ולחומרים שהכין/ שמצא שרלוונטיות לנושא הנלמד, בעוד שההתנהלות הלומדים, הקונקרטיים לנושא, יכולה להתנהל בדפי נושא רלוונטיים נוספים (בדוגמה שלפנינו, דפי הדמויות).
9. המורה יוצר את הדפים שהם תתי הנושאים (במקרה שלנו – דפי הדמויות), כדי שהוא יהיה מנהל דפים אלה, או לפחות מנהל נוסף לדפים אלה. תתי הנושאים נקבעים מראש פי צרכי הלמידה/ בקשת הלומדים/ חלוקה לקבוצות (במקרה שלנו דמות מסוימת המיצגת את הנושא הנלמד).

סעיף ט'. **יידוע למפרע בפעילות חינוכית ברשת:** ליידע הורים למפרע לשם ביצוע פעילות מורה-תלמידים ברשת חברתית; ליידע את הנהלת בית הספר בפעילות חינוכית שהוא מבצע ברשת; ליידע, להסביר ולהנחות את התלמידים בכל פעילות חינוכית ברשת חברתית.

44 קבוצה סגורה – רק חברי הקבוצה יכולים להגיב. היא גלויה לציבור וניתן לעיין המתרחש בה.
קבוצה סמויה - אינה גלויה לציבור (לא ניתן לאתרה ב"חיפוש" בפייסבוק), ורק חברי הקבוצה יכולים לעיין ולכתוב בה.

- כשהאווירה טובה, ויש אמון ומודעות לנושא שימוש בדף פייסבוק בכתה, אפשר לצרף גם תלמידים כמנהל הדף. גם כאן מומלץ דף קבוצה (כמתואר בסעיף 3 כאן למעלה).
10. כל דף נוסף שנוצר במסגרת הנושא הנלמד, מושגל תמיד כהפניה בדף הראשי, כך שהדף הראשי הנו "מעטפת" המרכזת את כל הפעילות של הלמידה. זה מופיע תחת "קבוצות" בתפריט הדף הראשי, או "דפים".
11. בדפי תת הנושא (בדוגמאות שלפנינו – הדמויות) מתבקשים התלמידים, כחלק מהפעילות הלימודית וחובותיה, להביא מידע נוסף רלוונטי, לקחת חלק בדיון בסוגיות הקשורות לדמויות אלה וכד', תוך התאמת המידע והקשריו לרוח הנושא (בדוגמה שלפנינו – רוח התקופה).
12. על המנחה, במקרה זה המורה, לזמן רצף פעילות מכוונת באמצעות מידע, מטלות נוספות ועידוד אינטראקציה כדי שהלמידה תתרחש באופן עקבי..
13. לצד זה יעמוד המנחה לרשות הלומדים כתומך בדף הקבוצה, ואף בתקשורת אישית לימודית ("הודעה פרטית") לתלמיד נזקק או להנחיה אישית וקבוצתית, דרך דף הנושא וכפי שהראנו כאן למעלה, ללא הצורך להיות "חבר". אך ככלל, יש להימנע מקשר בהודעה אישית, בשל המלכודות בטשטוש הגבולות.
14. פעילויות או תוצרים שמתנהלים או מועלים למרחב מקוון אחר, כמו באתר הכתתי/ מרחב הנושא באתר בית הספר, יאוזכרו בפייסבוק כולל ההפנייה המקושרת למקור.
15. כבכל פעילות, שלב הסיום גם הוא מתוכנן מראש, ויכול לכלול סיכום, הפנייה להצגת תוצרים, הערכת עמיתים, רפלקציה ומשוב.
16. ניתן לנהל תלקיט למידה, הכולל יומן רפלקטיבי, אך מאחר והוא אישי ניתן ליישמו גם בכלי אחר, מחוץ לפייסבוק, כמו יומנרשת (בלוג) או אחר.

1. הסדרת שימוש בפייסבוק 2012 בחינוך

על רקע השינויים בפייסבוק ובכליו ועל רקע החשיבה המחודשת ושינוי הגישה לשילוב הרשת החברתית בלמידה בכלל והפייסבוק בפרט, עולה הצורך להסתכלות מחודשת על הסדרת השימוש בפייסבוק בחינוך 2012 ותיווך מגבלות השימוש בו לסיוע למורים לפרש אותן בהקשר העדכני של הפייסבוק נקודת המוצא של כל הסדרה, היא אחריותו של המורה והעצמתו כאיש חינוך מקצועי, נאור וערכי, בעל יכולת להפעיל שיקול דעת לשימוש מושכל בטכנולוגיה בכלל וברשת החברתית בפרט, באשר מלכודות וסוגיות בעייתיות, הן היו וימשיכו לעלות מהשימוש בטכנולוגית המידע והתקשורת. מדובר על דבקות בעקרונות של אתיקה מקצועית ואתיקה בהתנהלות המקוונת כבסיס לשילוב כל טכנולוגיה בחינוך:

1. **הסברה והנחיה:** הגברת מודעות המורים למלכודות ולשימוש לא הולם מול תלמידים, מודעות לסוג המידע האישי המועלה לרשת, גם אם הוא מוגן באופן כלשהו, כמו גם לאפשרויות טכניות לשם חסימת זליגת המידע הפרטי. הסברה והנחיה תוך הסתמכות על שיקול הדעת המקצועי של המורה, יעילים בהרבה מאיסורים, שחלקם מאבד מהרלוונטיות שלהם, עם השינוי במאפשרים הטכנולוגיים.
2. **תנאי שימוש בפעילות לימודית בפייסבוק:** פעילות חינוכית ברשת חברתית מתאפשרת בתנאי שהמורה היזם פעילות זו, מודע לסכנות ולמלכודות שבאינטראקציה ופגיעה בפרטיות. בנוסף, ניתן להוסיף לנוהל שכתנאי לפעילות מורה בפייסבוק, הוא יוסיף הצהרה או התייחסות על תנאי שימוש הולמים גם לתלמידים.
3. **אמצעי ניהול יעיל של דפי הלמידה שבולמים התנהגות לא הולמת מצד התלמידים:** השליטה של המורה כמנהל קבוצת הלמידה, על הנעשה בדפי נושא ייעודיים היא כמעט מוחלטת: כמנהל הדף/ הקבוצה, הוא יכול, למשל, להסיר מידע שתלמיד העלה, או אף למנוע ממנו השתתפות בקבוצה אם אינו עומד בכללי התקשורת ההולמים שנקבעו מראש. בכך מוסר עוד חשש ובעיקר מוסר הצורך באיסור של אינטראקציה בין מורה לתלמידיו בפייסבוק.
4. **מידע אישי לא זולג לדפי נושאי הלימוד בפייסבוק:** שימוש בסוגי דפים של קהילה, קבוצה והגדרות מתאימות, מונעות את זליגת המידע מדפי המשתתפים אל דף הנושא, ומכאן נמנעים לגמרי מ"רעש" מיותר, שאופייני לדפי סטטוסים אישיים.
5. **עדכון תלמידים והורים בפייסבוק 2012 בדף ייעודי ולא להסתמך על מנגנון העברת הודעות אוטומטי:** לא ניתן להסתמך לגמרי על הודעות בדף פייסבוק, שיזלגו ויראו בכל דפי הלומדים. בפייסבוק 2012, ישנן הודעות שבתנאים מסוימים לא תתפרסמה בדף התלמידים, או לפחות התלמיד לא יקרא אותן בגלל עומס מידע ועוד. מכאן שיש להשתמש בנוהל המורה על קריאת הודעות בדף ייעודי, ולא להסתמך שהן תגענה ושהתלמיד יקרא אותן בדף האישי שלו. ■

נודה על התייחסויות ענייניות והערות בכל הנוגע לתוכן מאמר זה: netiqwiki@gmail.com